

BIOSTATISTIKA

Tato prezentace je autorským dílem vytvořeným zaměstnanci Masarykovy univerzity. Studenti předmětu mají právo pořídit si kopii prezentace pro potřeby vlastního studia. Jakékoliv další šíření prezentace nebo její části bez svolení Masarykovy univerzity je v rozporu se zákonem.

Osnova

- Excel: opakování, příprava dat, základní vzorce
- Základy popisné statistiky
- Základní rozdělení pravděpodobnosti, testování hypotéz
- Parametrické testy
- Neparametrické testy
- Analýza kontingenčních tabulek
- Základy korelační analýzy a lineární regrese

Motivace

- Současná statistická analýza se neobejde bez zpracování dat pomocí statistických software. Předpokladem úspěchu je správné uložení dat ve formě „databázové“ tabulky umožňující jejich zpracování v libovolné aplikaci.
- Neméně důležité je věnovat pozornost čištění dat předcházející vlastní analýze. Každá chyba, která vznikne nebo není nalezena ve fázi přípravy dat se promítne do všech dalších kroků a může zapříčinit neplatnost výsledků a nutnost opakování analýzy.

Příprava dat, MS Excel

Datová tabulka

Zásady správné tvorby dat

Možnosti MS Excel

Ukázka datového souboru

Parametry (znaky)

Základní jednotka dat

	A	AC	AD	AE	AF	AG	AH	AI	AJ
1	ID	obvod_pasu_po	obvod_boku_po	WHR_po	WHR_riziko_po	syst_tlak_po	diast_tlak_po	hypertenze_po	cholesterol_po
2	1	86,7	98,6	0,88	1	103	68	0	3,82
3	2	70,3	82,9	0,85	1	118	75	0	6,18
4	3	61,2	88,3	0,69	1	114	74	0	3,90
5	4	81,6	87,3	0,93	1	127	73	0	5,06
6	5	89,2	104,2	0,86	3	135	99	1	6,24
7	6	74,2	100,1	0,74	1	111	81	0	3,44
8	7	114,2	108,5	1,05	3	136	80	0	4,17
9	8	65,1	82,5	0,79	1	118	98	1	2,87
10	9	81,5	79,0	1,03	3	116	87	0	4,20
11	10	75,9	124,9	0,61	1	125	82	0	4,12
12	11	89,8	111,6	0,80	2	108	84	0	2,83
13	12	67,8	87,9	0,77	1	120	64	0	4,71
14	13	95,7	92,7	1,03	3	169	112	1	4,67
15	14	86,1	88,5	0,97	2	111	82	0	4,91
16	15	86,4	101,2	0,85	1	108	79	0	4,99
17	16	68,1	86,3	0,79	1	122	81	0	4,83
18	17	65,0	77,9	0,83	1	139	81	0	4,17
19	18	92,5	72,8	1,27	3	143	77	1	5,89
20	19	69,4	81,6	0,85	2	130	90	0	5,90
21	20	93,7	90,8	1,03	3	136	83	0	4,64
22	21	71,4	83,5	0,86	3	123	83	0	4,75
23	22	95,0	95,4	1,00	3	141	91	1	4,18

Zásady pro ukládání dat

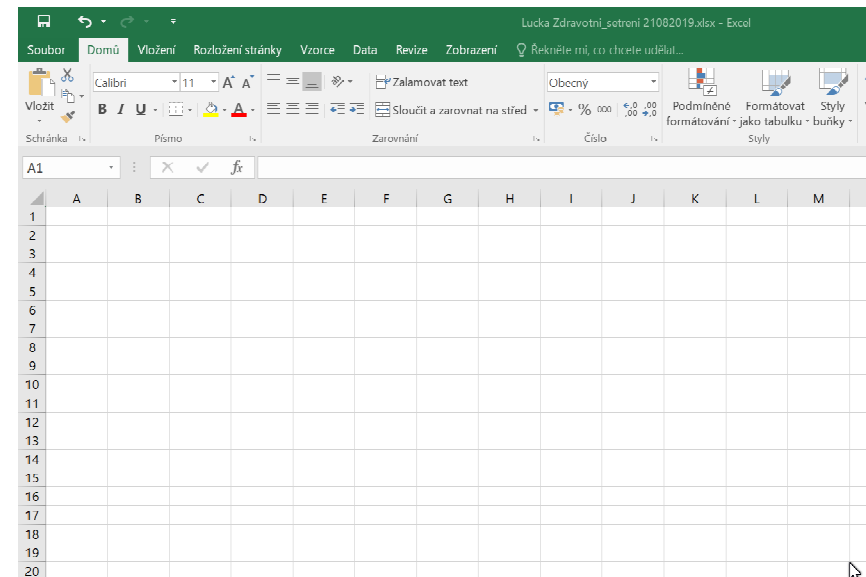
- Správné a přehledné uložení dat je základem jejich pozdější analýzy.
- Je vhodné rozmyslet si předem jak budou data ukládána.
- Pro počítačové zpracování dat je nezbytné ukládat data v tabulární formě.
- Nejvhodnějším způsobem je uložení dat ve formě databázové tabulky.
- Takto uspořádaná data je v tabulkových nebo databázových programech možné převést na libovolnou výstupní tabulku.
- Pro základní uložení a čištění dat menšího rozsahu je možné využít aplikací MS Excel.

Zásady pro ukládání dat

- Každý **sloupec** obsahuje pouze **jediný typ dat**, identifikovaný hlavičkou sloupce;
- Každý **řádek** obsahuje **minimální jednotku dat** (např. pacient, jedna návštěva pacienta apod.);
- Je nepřípustné kombinovat v jednom sloupci číselné a textové hodnoty;
- Komentáře jsou uloženy v samostatných sloupcích;
- U textových dat je nezbytné kontrolovat překlepy v názvech kategorií;
- Specifickým typem dat jsou data, u nichž je nezbytné kontrolovat, zda jsou uloženy v korektním formátu.

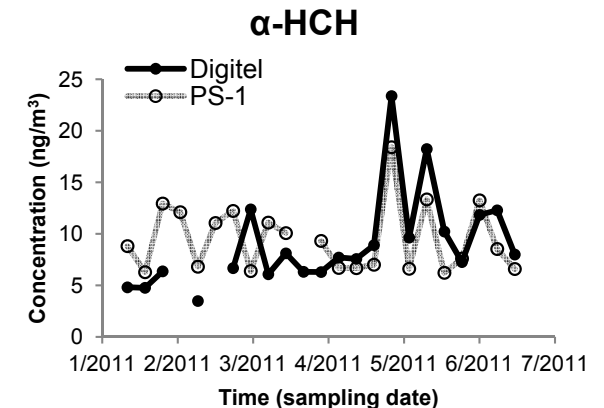
MS Excel

- Tabulkový procesor.
- Aktualizace každé 2 až 3 roky; nové funkce, rozšíření počtu řádků a sloupců, změna formátu.
- Starší formát: .xls, novější: .xlsx.
- Aktuální verze 2016 umožňuje ukládat tabulku o 1 048 576 řádcích a 16 384 sloupcích.

Možnosti MS Excel

- Správa a práce s tabulárními daty.
- Řazení dat, výběry z dat, přehledy dat.
- Formátování a přehledné zobrazení dat.
- Zobrazení dat ve formě grafů.
- Různé druhy výpočtů pomocí zabudovaných funkcí.
- Tvorba tiskových sestav.
- Makra – zautomatizování častých činností.

16			
17	10	2	
18	12	3	
19	5	4	
20	8	5	
21	4	8	
22	7	9	
23	9	11	
24	suma součinů řádků		310
25			

P. biní	2				
Počet z Délka			Pohlaví		
Číslo	ryby2	Číslo	rvt	Váha	?
1					
2					
3					
4					
5					
6					
7	26				
8	106				
9	121				
10	160				
11	34				
12	45				
13	70				
14	72				
15	67				
16	Celkový součet				
17					

(Zobrazit vše)

- 68
- 99
- 102
- 109
- 112
- 120
- 173
- 28
- 29

OK Storno

Import a export dat

Import dat

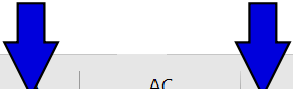
- Manuální zadávání
- Import – podpora importu ze starších verzí Excelu, textových souborů, databází apod.
- Kopírování přes schránku Windows – vkládání z nejrůznějších aplikací – MS Office, Statistica atd.

Export dat

- Ukládáním ve formátech podporovaných jinými SW, časté jsou textové soubory, dbf soubory nebo starší verze Excelu
- Přímé kopírování přes schránku Windows

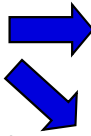
Databázová struktura dat v Excelu

Sloupce tabulky => parametry záznamů,
hlavička udává obsah sloupce – stejný údaj v celém sloupci

	AC	AD	AE	AF	AG	AH	AI	AJ	
1	ID	obvod_pasu_po	obvod_boku_po	WHR_po	WHR_riziko_po	syst_tlak_po	diast_tlak_po	hypertenze_po	cholesterol_po
2	1	86,7	98,6	0,88	1	103	68	0	3,82
3	2	70,3	82,9	0,85	1	118	75	0	6,18
4	3	61,2	88,3	0,69	1	114	74	0	3,90
5	4	81,6	87,3	0,93	1	127	73	0	5,06
6	5	89,2	104,2	0,86	3	135	99	1	6,24
7	6	74,2	100,1	0,74	1	111	81	0	3,44
8	7	114,2	108,5	1,05	3	136	80	0	4,17
9	8	65,1	82,5	0,79	1	118	98	1	2,87
10	9	81,5	79,0	1,03	3	116	87	0	4,20
11	10	75,9	124,9	0,61	1	125	82	0	4,12
12	11	89,8	111,6	0,80	2	108	84	0	2,83
13	12	67,8	87,9	0,77	1	120	64	0	4,71
14	13	95,7	92,7	1,03	3	169	112	1	4,67
15	14	86,1	88,5	0,97	2	111	82	0	4,91
16	15	86,4	101,2	0,85	1	108	79	0	4,99
17	16	68,1	86,3	0,79	1	122	81	0	4,83
18	17	65,0	77,9	0,83	1	139	81	0	4,17
19	18	92,5	72,8	1,27	3	143	77	1	5,89
20	19	69,4	81,6	0,85	2	130	90	0	5,90
21	20	93,7	90,8	1,03	3	136	83	0	4,64
22	21	71,4	83,5	0,86	3	123	83	0	4,75
23	22	95,0	95,4	1,00	3	141	91	1	4,88

Řádky tabulky =>
jednotlivé záznamy
(taxon, lokalita,
měření, pacient atd.)

Excel neumožňuje pojmenování řádků a sloupců vlastními názvy.

Typy a triky jak se v datech pohybovat

Výběr buněk

- CTRL+HOME – přesunutí na levý horní roh tabulky
- CTRL+END – přesunutí na pravý dolní roh tabulky
- CTRL+A – výběr celého listu
- CTRL + klepnutí myší do buňky – výběr jednotlivých buněk
- SHIFT + klepnutí myší na jinou buňku – výběr bloku buněk
- SHIFT + šipky – výběr sousedních buněk ve směru šipky
- SHIFT+CTRL+END (HOME) – výběr do konce (začátku) oblasti dat v listu
- SHIFT+CTRL+šipky – výběr souvislého řádku nebo sloupce buněk
- SHIFT + klepnutí na objekty – výběr více objektů

Kopírování a vkládání

- CTRL+C – zkopírování označené oblasti buněk
- CTRL+V – vložení obsahu schránky – oblast buněk, objekt, data z jiné aplikace

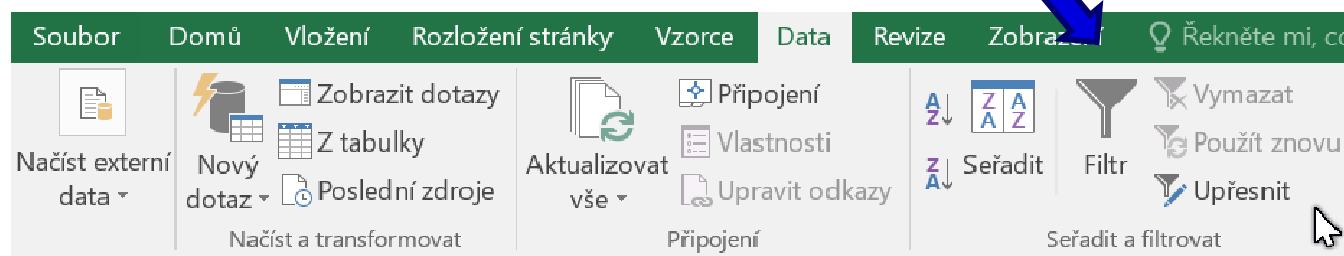
Myš a okraje buňky

- Chycení myší za okraj umožňuje přesun buňky nebo bloku buněk
- Při chycení čtverečku v pravém dolním rohu výběru je tažením možno vyplnit více buněk hodnotami původní buňky (ve vzorcích se mění relativní odkazy)

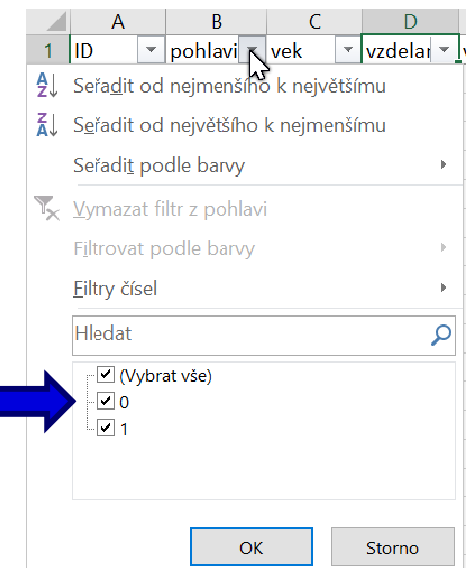
Automatický filtr

- Pomocí automatického filtru je snadné vybírat úseky dat pro další zpracování na základě hodnot ve sloupcích databázové tabulky, výběr je možný i podle více sloupců (např. určitá skupina pacientů)
- Funkce automaticky rozezná hlavičky sloupců v souvislé oblasti buněk
- **Výhodné pro čištění dat (vyhledávání překlepů, kombinace textu a čísel)**

1. Zapnutí filtru (alternativa klávesová zkratka **Ctrl+Shift+L**)

Výběr hodnot pro filtraci

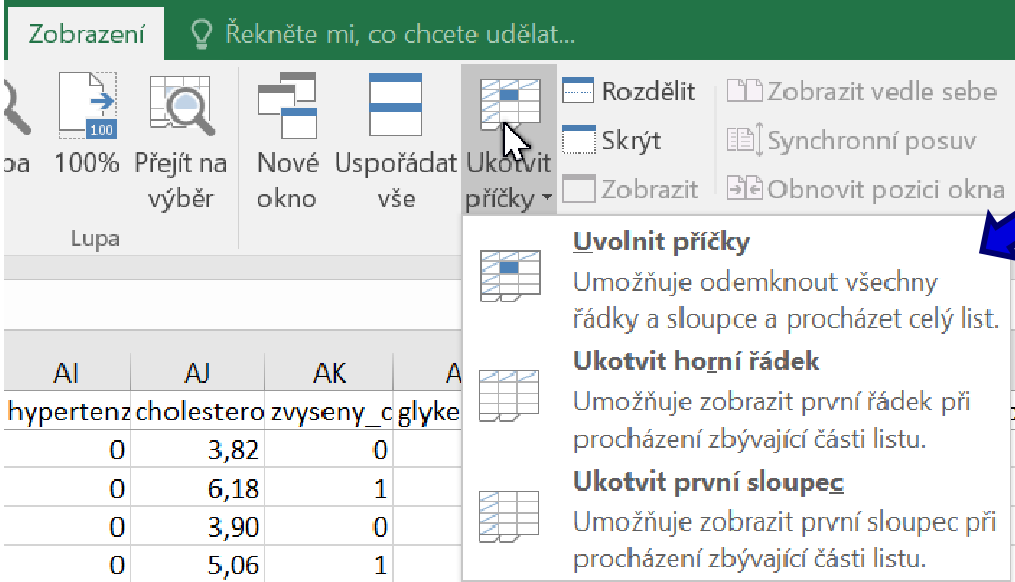
2. Objeví se rozbalovací šipka s výčtem všech unikátních hodnot v daném sloupci dat

The image shows an Excel table with columns A through E. A blue arrow points to the dropdown arrow in cell B2. The table contains the following data:

	A	B	C	D	E
1	ID	pohlaví	vek	vzdelai	vyska
2	1	0	55	1	182
3	2	0	56	2	169
4	3	1	59	3	169

Ukotvení příček

- Umožňuje ukotvení libovolných řádků a sloupců pro pohodlné vkládání a prohlížení dat v tabulce.
- Umožňuje číst řádky/sloupce ze začátku tabulky i po přesunutí se dále.
- Záložka „Zobrazení“ → „Ukotvit příčky“.
- Odstranění ukotvení: Po ukotvení příček se automaticky možnost „Ukotvit příčky“ změní na „Uvolnit příčky“.
- Možnosti:

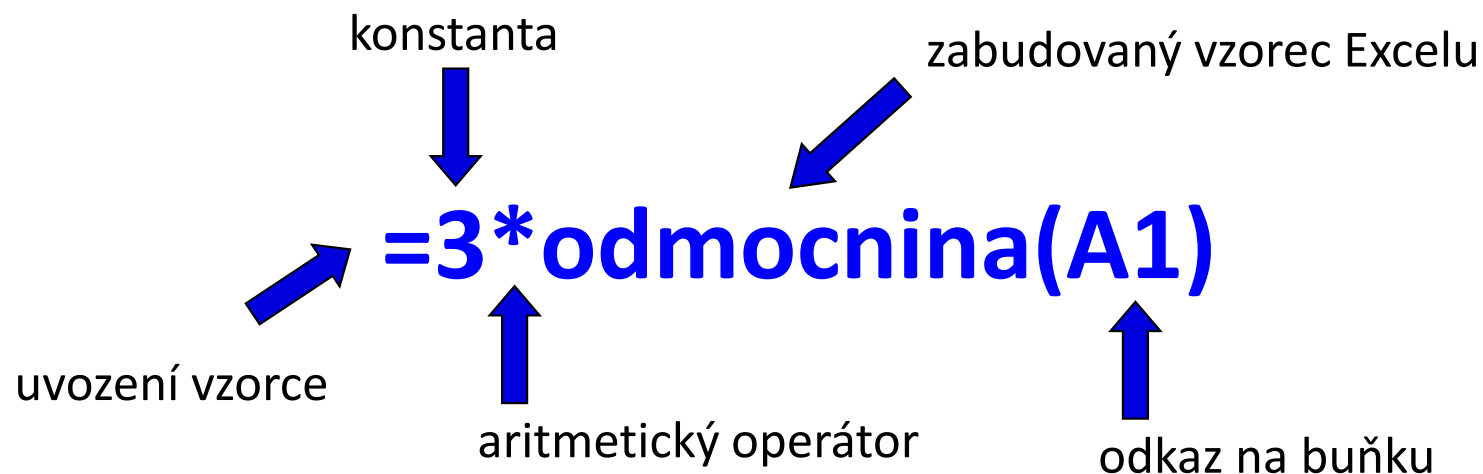

Ukotví řádky nad označenou buňkou a sloupce vlevo od označené buňky

AI	AJ	AK	AL
hypertenz	cholester	zvyseny	glyke
0	3,82	0	
0	6,18	1	
0	3,90	0	
0	5,06	1	

Vzorce

- vpisují se do buněk sešitu
- vzorce jsou vždy uvozeny = (lze též + -)
- aritmetické operátory + zabudované funkce Excelu
- pro „sčítání“ nečíselných položek se používá &
- výpočet je založen buď na číselných konstantách nebo odkazech na buňky

Vzorce – odkaz na buňku

Relativní odkazy

- **A1** = buňka 1. řádku sloupci A
- **A1:B6** = blok buněk – levý horní roh je v 1. řádku, sloupec A, pravý dolní na řádku 6, sloupec B
- relativní odkaz se při automatickém vyplnění buněk vzorcem posune
- mění se s kopírováním, při vložení a odstranění řádku nebo sloupce

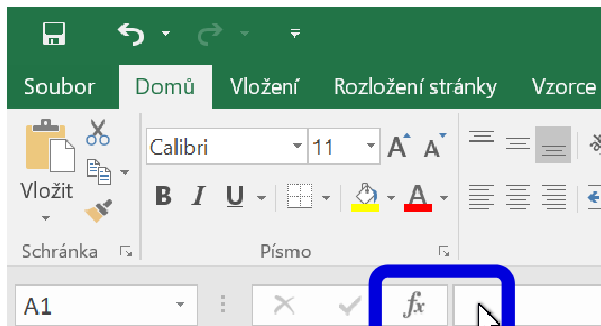
Absolutní odkaz

- odkaz na buňku je pevně dán, při kopírování nebo automatickém vyplnění se nemění
- lze uzamknout jak řádky, tak sloupce samostatně

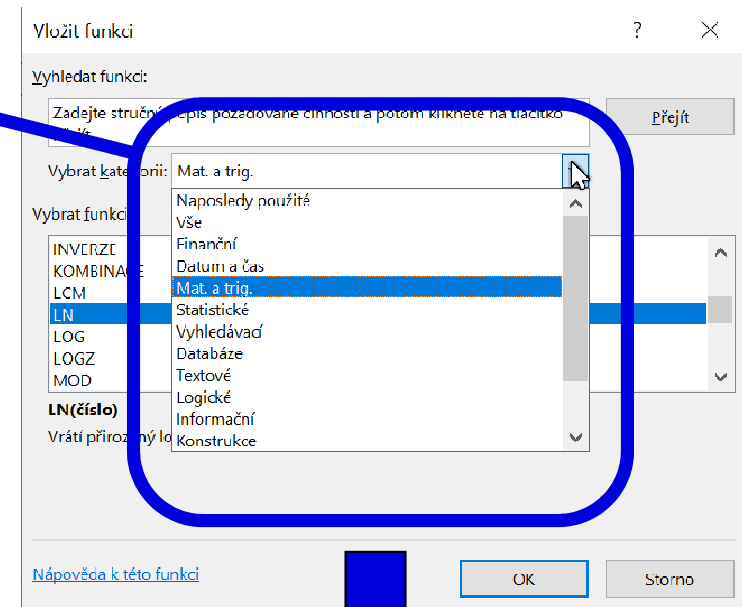
uzamčení řádku → **\$A\$1** ← uzamčení sloupce

Pamatuj: Adresu upevníme pomocí znaku **\$** (klávesa **F4**)

Vzorce – využití seznamu vzorců

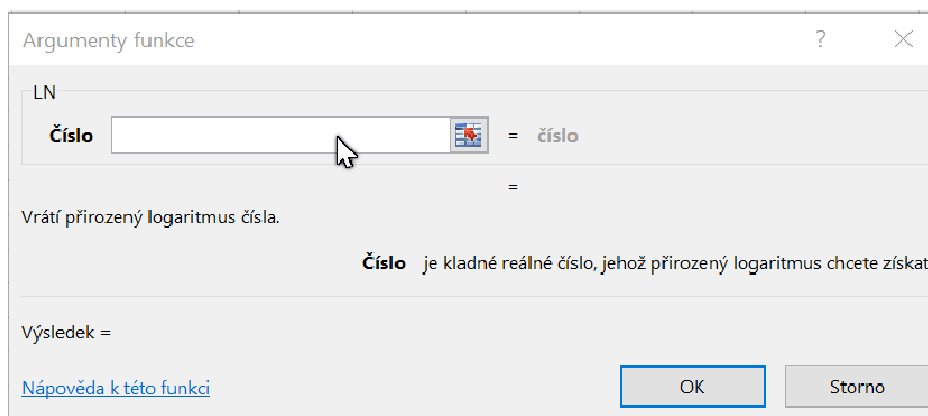

Kategorie vzorců

Funkce a její stručný popis

Průvodce funkcí

Vzorce – užitečné funkce

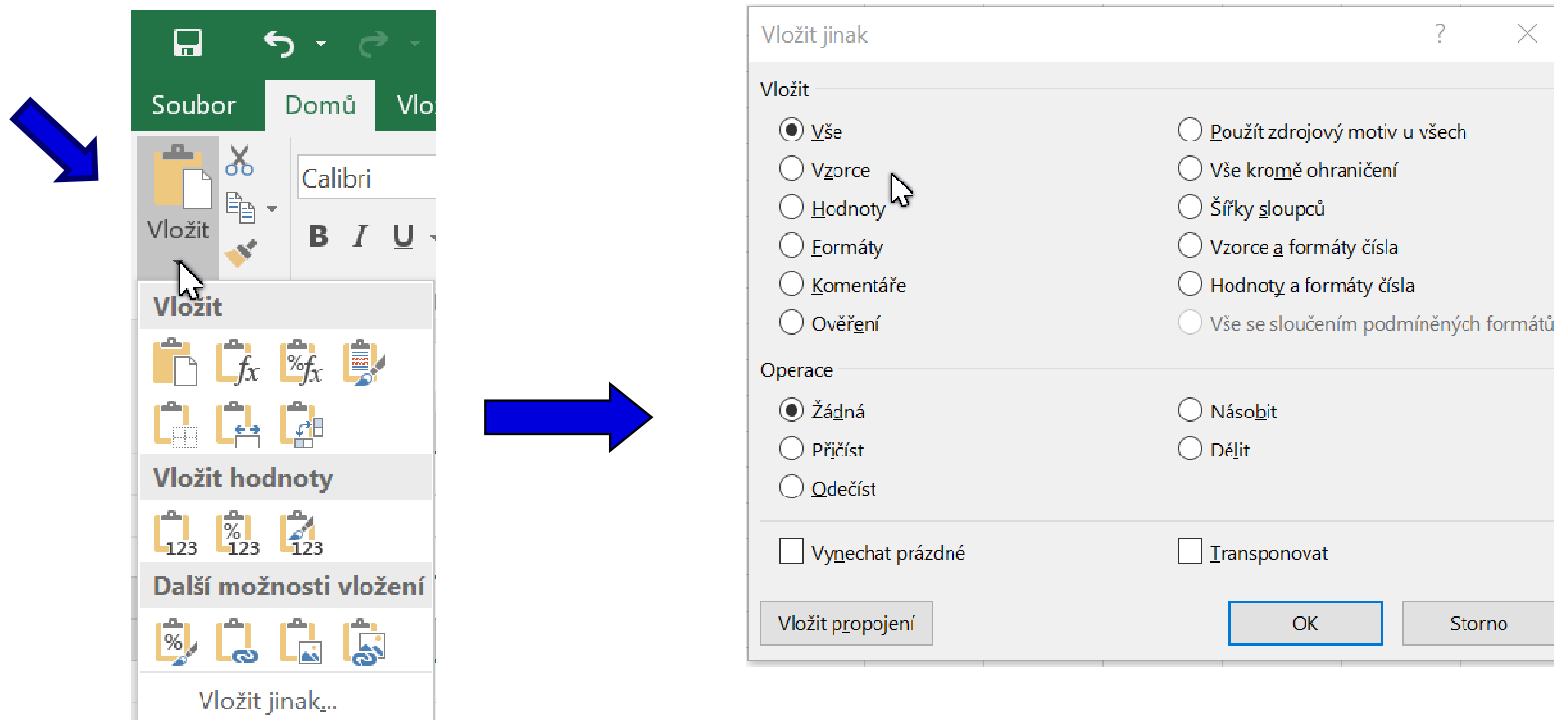
- **SUMA** – součet číselných hodnot oblasti;
- **SUMIF** – podmíněný součet (podmínky v doplňkové oblasti);
- **PRŮMĚR** – aritmetický průměr číselných hodnot oblasti;
- **GEOMEAN** – geometrický průměr číselných hodnot oblasti;
- **COUNTIF** – počet hodnot oblasti splňujících zadanou podmínku;
- **KDYŽ** – logická podmínka (IF);
- **MAX, MIN** – maximum/minimum číselných hodnot oblasti;
- **MEDIAN** – výpočet mediánu;
- **PERCENTIL** – výpočet percentilů;
- **DATUAM, ROK, MĚSÍC, DEN** – práce s kalendářními daty;
- **ABS** – absolutní hodnota;
- **SVYHLEDAT** – spojování tabulek podle identifikátoru - řádku.

Statistické funkce v MS Excel

- **CONFIDENCE.NORM** – výpočet intervalu spolehlivosti (při normálním rozdělení);
- **CORREL, PEARSON** – výpočet Pearsonova korelačního koeficientu;
- **COVARIANCE.S** – výpočet kovariance dvou množin dat;
- **COUNTIF** – počet hodnot oblasti splňujících zadanou podmínku;
- **DEVSQ** – součet čtverců odchylek od výběrového průměru;
- **F.DIST, GAMMA.DIST, T.DIST, NORM.DIST** aj. – různá rozdělení pravděpodobnosti;
- **PRŮMODCHYLKA** – průměrná hodnota absolutních odchylek;
- **SLOPE** – směrnice lineárního modelu;
- **T.TEST, Z.TEST, CHISQ.TEST** – statistické testy shodnosti;
- ŘADU DALŠÍCH FUNKCÍ VŠAK EXCEL POSTRÁDÁ A JE TŘEBA VYUŽÍT SILNĚJŠÍHO NÁSTROJE.

Kopírování a vkládání

- Kopírování vzorců, textů, celých sloupců (zkopírování pomocí Ctrl+C); dále „Vložit jinak...“

MUNI
MED

Praktické cvičení

Datový soubor

Rehabilitace po mozkovém infarktu

	A	B	C	D	E	F	G	H	
1	ID	Pohlaví	Věk	Etiologie	Lokalizace	Terapie	Komorbidity_k omplikace	Barthel_index_pr ed rehabilitaci	Katego red
2	1	muž	82	okluze nebo stenóza	mozkové tepny	jiná farmakologická terapie	0	25	vysoce
3	2	žena	81	embolie	mozkové tepny	jiná farmakologická terapie	2	20	vysoce
4	3	muž	55	okluze nebo stenóza	mozkové tepny	jiná farmakologická terapie	0	35	vysoce
5	4	žena	46	embolie	mozkové tepny	intravenózní trombolýza rt-PA	0	20	vysoce
6	5	muž	76	okluze nebo stenóza	mozkové tepny	jiná farmakologická terapie	0	45	částečn
7	6	muž	72	okluze nebo stenóza	mozkové tepny	jiná farmakologická terapie	0	25	vysoce
8	7	muž	62	trombóza	mozkové tepny	jiná farmakologická terapie	0	40	vysoce
9	8	muž	64	trombóza	přívodní tepny	jiná farmakologická terapie	0	15	vysoce
10	9	žena	82	okluze nebo stenóza	mozkové tepny	jiná farmakologická terapie	0	10	vysoce
11	10	muž	58	trombóza	mozkové tepny	jiná farmakologická terapie	0	25	vysoce
12	11	muž	84	okluze nebo stenóza	mozkové tepny	jiná farmakologická terapie	0	40	vysoce
13	12	žena	92	okluze nebo stenóza	mozkové tepny	jiná farmakologická terapie	0	30	vysoce
14	13	žena	79	embolie	mozkové tepny	jiná farmakologická terapie	1	40	vysoce
15	14	muž	69	trombóza	mozkové tepny	jiná farmakologická terapie	3	45	částečn
16	15	muž	67	okluze nebo stenóza	mozkové tepny	mechanická trombektomie	0	25	vysoce
17	16	žena	70	trombóza	přívodní tepny	mechanická trombektomie	0	40	vysoce
18	17	žena	59	trombóza	mozkové tepny	jiná farmakologická terapie	0	25	vysoce
19	18	žena	63	okluze nebo stenóza	přívodní tepny	jiná farmakologická terapie	0	40	vysoce

Rehabilitace po mozkovém infarktu

- Cvičný datový soubor obsahuje záznamy o **celkem 407 pacientech hospitalizovaných pro mozkový infarkt** na neurologickém oddělení akutní péče, kde jim byla poskytnuta terapie pro obnovu krevního oběhu v postižené části mozku.
- Po zvládnutí akutní fáze byl u pacientů vyhodnocen stupeň soběstačnosti v základních denních aktivitách (ADL) pomocí tzv. **indexu Barthelové (BI)** a byli přeloženi na **rehabilitační oddělení**.
- Po dvou týdnech byl opět dle BI vyhodnocen stupeň soběstačnosti a pacienti byli buď propuštěni do ambulantní péče, nebo přeloženi na oddělení následné péče.

Rehabilitace po mozkovém infarktu

Sbírané informace:

- základní demografické údaje (**pohlaví a věk**),
- informace o samotné diagnóze mozkové příhody (**etiologie a lokalizace uzávěru cévy**),
- informace o léčbě (typ indikované **terapie a výskyt komplikací**)
- informace o **způsobu ukončení rehabilitace**.
- Stupeň soběstačnosti před rehabilitací byl dodatečně zjištěn z neurologie a na konci rehabilitace byl vyplněn nový dotazník pro určení výsledného **indexu Barthelové**.

Úkol č. 1 – kontrola a příprava dat

1. Do všech řádků tabulky vyplňte do sloupce *Barthel_index_reference* hodnotu 64,4.
2. **Ukotvěte** ID pacientů a názvy proměnných ve sloupcích. (**nápověda**: vyber buňku pro levý horní roh → karta „Zobrazení“ → funkce Ukotvit příčky).
3. Zapněte **automatický filtr** nad celou datovou tabulkou a **zkontrolujte přítomnost chybných hodnot** ve sloupcích Pohlaví, Věk, Etiologie, Lokalizace, Terapie. Chybné hodnoty opravte. (**nápověda**: označ všechny sloupce → karta „Data“ → funkce Filtr).

Úkol č. 1 – kontrola a příprava dat

4. Pomocí **podmíněného formátování** nalezněte **duplicitní záznamy** ID pacientů. Jsou všechny Vámi označené záznamy skutečně duplicitní? Duplicitní údaj smažte. (**nápověda**: označ sloupec → karta „Domů“ → podmíněné formátování → zvýraznit pravidla buněk → duplicitní hodnoty → filtrovat podle barvy).
5. Spočítejte hodnoty ve sloupci *Barthel_index_po_rehabilitaci* jako celkový **součet** dosažených bodů v jednotlivých otázkách Barthelové testu po rehabilitaci. (**nápověda**: prostý součet jednotlivých buněk nebo funkce SUMA(...)).

Úkol č. 1 – kontrola a příprava dat

6. Spočítejte hodnoty ve sloupci *Barthel_index_zmena* jako **rozdíl** Barthelové indexu před a po rehabilitaci (**nápověda**: prostý vzorec pro rozdíl).
7. Sloupce *Barthel_index_pred_rehabilitaci* a *Barthel_index_po_rehabilitaci* **překódujte** do sloupců *Kategorie_zavislosti_pred_rehabilitaci* a *Kategorie_zavislosti_po_rehabilitaci* následovně: 0 až 40 = vysoce závislý, 45 až 100 = částečně soběstačný. (**nápověda**: pomocí funkce `KDYŽ(...)`).